

KONKURENTSIVÕIME KAVA 'EESTI 2020'

(kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt, 28.04.2011)

SISSEJUHATUS, ÜLEVAADE EESTI 2020 KAVAST

Konkurentsivõime kava 'Eesti 2020' on Eesti strateegia Euroopa 2020 eesmärkide saavutamiseks, mille käesolev versioon esitatakse aprilli lõpus samaaegselt Stabiilsusprogrammiga Euroopa Komisjonile. Kava kirjeldab peamisi poliitikasuundi ja meetmeid Eesti konkurentsivõime tõstmisel, seab eesmärgid 2015 ja 2020 aastaks kooskõlas EL riikide poolt kokku lepitud Euroopa 2020 strateegia eesmärkide ja Eesti väljakutsetega ning toob ära kohustused, mille Eesti võtab 2011. aasta märtsi Ülemkogul kokku lepitud laiendatud euroala pakti raames.

Kava valmib kooskõlas Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi, riigi eelarvestrateegia ning stabiilsusprogrammiga. Kavale lisatakse meetmete elluviimise tegevusplaan järgmiseks neljaks aastaks.

„Eesti 2020“ koostamise protsess

„Eesti 2020“ koostamine on osa Euroopa poolaastaga (*ingl k European Semester*) rakendatud tugevamast majanduskoordinatsioonist Euroopa Liidus. Kõik EL liikmesriigid koostavad sel aastal esmakordselt stabiilsus- või konvergenstprogramme ja riiklikud reformikavad, milles tuuakse ära eelarve konsolideerimise ja struktuurireformide prioriteedid. Seoses valimiste toimumisega esitab Eesti kavad aprilli lõpus.

Reformikavade (Eestis „Eesti2020“ kava) koostamise kohustus ja Euroopa Liidu ühised eesmärgid lepidi kokku 2010. aasta juuni Euroopa Ülemkogul. 2010. aasta novembris kiitis valitsus heaks „Eesti 2020“ eelnõu ja ülevaate selle edasistest ettevalmistustest (sh eesmärgid 2020. aastaks). Seejärel on toimunud laiem kaasamine läbi osale.ee portaali ning põhjalikud analüüsid ja arutelud ministeeriumite ning partneritega väljakutsetele lahenduste leidmiseks ning edasise tegevuskava kujundamiseks, mille põhjal lisati „Eesti 2020“ eelnõule peamiste poliitikasuundade ning meetmete kirjeldused.

2011. aasta 24.-25. märtsi Ülemkogul leppisid valitsusjuhid kokku laiendatud euroala pakti, mille eesmärgiks on liikmesriikides läbi viia konkreetsed reformid konkurentsivõime tõstmiseks. Määratud on neli valdkonda: majanduse konkurentsivõime kasv, tööhõive kasv, riigi rahanduse jätkusuutlikkuse tugevdamine ja finantsstabiilsuse tagamine; mille osas riigid annavad teada konkreetsetest reformidest, mis 1 aasta jooksul läbi viiakse. Kohustused pannakse kirja riiklikesse reformikavadesse („Eesti 2020“ strateegia).

Strateegias „Eesti 2020“:

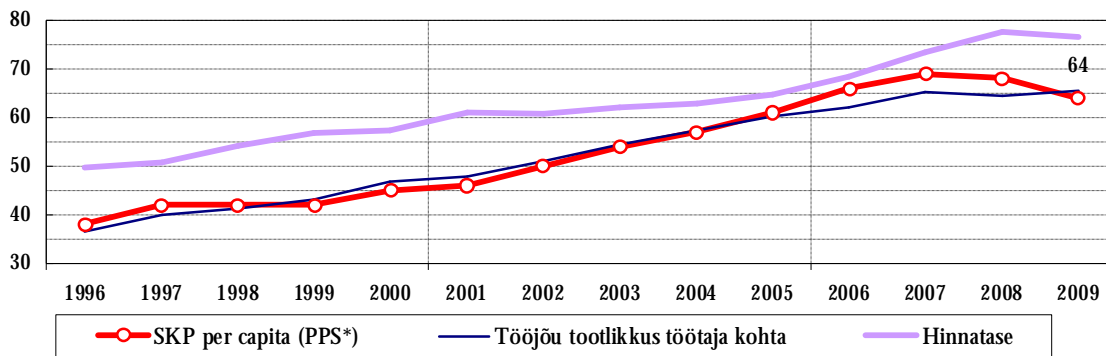
- seatakse **konkurentsivõime tõstmise eesmärgid** 2015. ja 2020. aastaks, mille seadmisel on lähtutud valitsusliidu programmist, novembris 2010 valitsuse poolt heaks kiidetud eesmärkidest ja laiendatud euroala pakti sisalduvatest indikaatoritest;
- otsustakse olulisemad **konkurentsivõimega seotud reformid**, lisaks laiendatud euroala paktile, mille aluseks on olnud põhjalikud ministeeriumidevahelised arutelud, peamiste poliitikaväljakutsete raport, olulisemate uute soovitude ja olemasolevate meetmete analüüs ning kooskõla valitsusliidu programmiga aastateks 2011-2015.
- fikseeritakse **täiendavalt kohustused** ja konkreetsed muutused, mille riik laiendatud euroala pakti elluviimiseks aasta jooksul alates juunist 2011 ülesandeks võtab.

MAJANDUSKASVU VÄLJAVAADETE ANALÜÜS

Majanduskasvu prognoos

Alates taasiseseisvumisest 1992. aastal on Eesti majanduse kogumaht kasvanud ligikaudu kümme korda. Erakordselt kiire oli Eesti majanduskasv aastatel 2001–2007. Eesti majanduse kohanemine algas juba 2007. aastal, mil majanduse kasvutempo hakkas seoses majandustsükli pöördumisega järkjärgult vähenema. 2008. aasta keskpaigani võis seda kohanemist pidada ootuspäraseks ning majanduse konkurentsivõimet parandavaks arenguks. 2008. aasta lõpus aset leidnud järsu maailmamajanduse kaubavahetuse mahtude languse tulemusel vähenes Eesti SKP aasta kokkuvõttes 5,1%. 2009. aastal oli SKP langus tulenevalt kiiresti vähenenud sisetarbimisest ja välisurgude nõudlusest veelgi järsem, ulatudes 13,9%ni.

Joonis 1. Eesti reaalne konvergenst ELiga (% EL27st)

Allikas: Eurostat, Rahandusministeerium

2010. aastal algas **majanduse taastumine ekspordi toel**. Arvatust kiirem välisnõudluse taastumine ning Eesti ettevõtete kohandumine kriisi ajal on võimaldanud tööstussektori ekspordi kiiret kasvu. Tarbimis- ja investeerimiskäitumises pole taastumine väga kiire olnud ning eratarbimine on endiselt tagasihoidlik, kuigi ettevõtete ja elanike kindlustunde on tõusnud alates 2009. aasta kevadest. Oma mõju on kindlasti sellel, et kuigi töötus on hakanud vähenema, on see endiselt kõrgel tasemel ning ka pankade laenukäibed püsivad ülimadalal. 2010. aastal pöördus Eesti majandus taas kasvule ulatudes 3,1%ni.

Rahandusministeeriumi uue 2011.a kevadise majandusprognoosi järgi kiireneb 2011. ja 2012. aasta majanduskasv 4%ni. Kasvumootoriks jääb ekspord, kuid siseturu roll majanduskasvu kujunemisel hakkab samuti suurenema. Paari järgneva aasta jooksul püsib majanduse reaalkasvu ootus 3,5% lähedal.

Tabel 1. Valitud makromajanduslike näitajate muutuste prognoos (%)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SKP reaalkasv	-13,9%	3,1%	4,0%	4,0%	3,6%	3,6%	3,4%
Tarbijahinnaindeks	-0,1%	3,0%	4,5%	2,8%	3,0%	2,8%	2,7%
Tööhõive kasv	-9,2%	-4,2%	2,2%	1,9%	1,1%	0,9%	0,8%
Palga reaalkasv	-5,0%	0,9%	3,5%	4,2%	4,6%	5,0%	5,2%

Allikas: Rahandusministeeriumi 2011. aasta kevadine majandusprognoos

Meetmete mõju majanduskasvule

Võrreldes majandusprognoosi baasstsenaariumiga on Eesti riiklikud sihttasemed Euroopa 2020 strateegia eesmärkide täitmiseks võetud oluliselt ambitsioonikamad. Sihtide seadmisel on eelduseks, et nende saavutamiseks on vajalik rakendada uusi meetmeid ja läbi viia reforme. Soovitud mõjude realiseerumisel ja Eesti 2020 eesmärkide saavutamisel on meetmete ja reformide summeeritud kogumõju peamiste majandusnäitajate muutustele võetud kokku järgnevas tabelis.

Tabel 2. Eesti 2020-ga seotud makromajanduslike näitajate võimalik positiivne stsenaarium

%	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
SKP reaalkasv	4,0	4,0	3,7	3,7	3,6	3,5	3,5	3,6	3,7	3,8
Tööviljakuse kasv	1,8	2,1	2,5	2,7	2,7	3,4	3,6	3,6	3,5	3,5
Hõive kasv	2,2	1,9	1,1	1,0	0,9	0,0	-0,2	0,0	0,2	0,3
Töötuse määr	13,5	11,4	9,9	8,6	7,7	7,5	7,4	7,2	7,0	6,9
Ekspordi reaalkasv	15,9	5,5	8,2	9,1	9,7	9,3	9,2	9,2	9,1	9,0
Tootlikkus EL27st	69,6	70,1	70,7	71,6	72,4	73,8	75,4	76,9	78,4	80,0
Tööhõive määr, 20-64a	67,8	69,1	70,1	71,2	72,5	73,0	73,5	74,3	75,1	76,0
osakaal maailmakaubanduses	0,099	0,097	0,097	0,099	0,101	0,102	0,104	0,106	0,108	0,110

Allikas: Rahandusministeerium ja Riigikantselei

Mõju avaldumise kirjeldamisel on aluseks võetud eeldus, et hõive ja tööviljakuse kasvule lisandub võrreldes baasprognoosiga positiivne mõju alates 2013.a, mis aja jooksul suureneb. Esimesed kiiremad ja väiksema ulatusega mõjud peaksid struktuursetel reformidel ja meetmetel ilmema juba lähiaastatel, suurema mõju avaldumine võtab rohkem aega. See tähendab, et nii tööviljakus ja hõive tõuseks sel ajal 0,1 – 0,2 protsendipunkti rohkem, mille mõjul ka majanduskasv oleks protsendipunktides arvestatuna 2013. aastal 0,1, 2015. aastal 0,2 ja 2020. aastal 0,5 võrra kiirem.

Võrreldes majandusprognoosi aluseks olevate andmetega tähendab positiivne stsenaarium kavas seatud hõive eesmärgi puhul küllaltki väikest vahet, kuid tegelikkuses muudab eesmärgi tõsiseks väljakutseks pikaajalise ja struktuurse tööpuuduse võrdlemisi suur osakaal kogu tööpuuduses, mis teeb inimeste töölerakendamise raskeks. Euroopa Liidu keskmisele tootlikkusele järele jõudmise tempo peab samuti oluliselt kiirenema ja see on otseselt seotud kõrgema lisaväärtusega toodete ja teenuste osakaalu suurenemise vajadusega nii kogu majandusstruktuuris kui eksporditüüpide hulgas.

Kõige ambitsioonikamaks võib pidada ekspordi osatähtsuse kasvatamise eesmärki, mis tähendaks olulist muutust ekspordi arengutes ning majanduse kasvupotentsiaalis laiemalt. Samas on olnud Eesti ekspordi osas maailmamajanduses varem edukas ja taastumine majanduslangusest on olnud väga kiire, mis lubab eeldada, et vajalike lisameetmete rakendamisel võiks sarnane trend ka tulevikus jätkuda. Mõnevõrra keerukamaks muudab siinkohal mõju analüüsi ka maailmamajanduse kaubavahetuse kasvukiiruse tegelik areng.

PIKAAJALISED MAJANDUSPOLIITIKA EESMÄRGID

SKP kasvu mõjutavad kolm peamist tegurite gruppi on: 1) demograafilised tegurid, 2) tööjõu rakendatuse tase (mis on suures osas kirjeldatud tööhõive taseme ning inimeste töötundide arvuga) ning 3) tunnitootlikkus. Eesti SKP kasvu kuni 2007. aastani mõjutasid ennekõike muudatused töötavate inimeste arvus ning tööjõu tootlikkuses. Majanduskriisile eelnenud SKP kasvule on kõige suuremat mõju avaldanud just tootlikkuse järjepidev tõus.

Eesti tulevased demograafilised trendid sarnanevad Euroopa üldiste trendidega. Iibe langus 1990ndatel ei ole tänaseks tööealise elanikkonna osakaalu veel mõjutanud, kuid märkimisväärne mõju ilmneb juba lähiaastatel. Rahvastiku vähenemine toimub põhiliselt tööealiste inimeste (15-64-aastaste) arvelt ning 20 aasta pärast elab Eurostati prognooside kohaselt Eestis üle 100 000 tööealise inimese vähem. Samas seab suhteliselt kõrge mittekodanike osakaal Eestis selged piirid välistööjõu sissetoomise võimalustele, mida mitmed Euroopa Liidu liikmesriigid on tööjõu pakkumise suurendamiseks kasutanud.

Tabel 2. Tööealise elanikkonna muutus kuni 2030. aastani

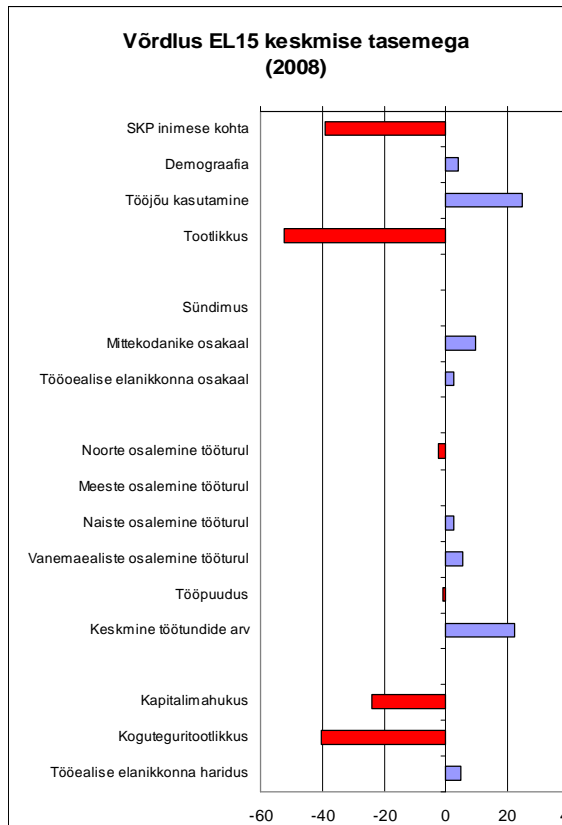
	Tööealine elanikkond (15-64)	Vähene mine võrreldes 2010. aastaga	Tööealise elanikkonna vähenemine, %
2010	908 000		
2020	843 000	-65 000	-7 %
2030	801 000	-107 000	-12 %

Allikas: Eurostat, Euroopa Komisjoni „Ageing Report“

Majanduse mahu säilitamiseks vähemalt tänasel tasemel suureneb vajadus töötajate järele iga aastaga, mistõttu suureneb ka **vajadus kõrgema tööhõive järele tulevikus**, mis omakorda tähendab vajadust suurendada hõive määra ka nendes Eesti piirkondades, kus tööga hõivatute täiskasvanute tase on üldisest Eesti keskmisest madalam.

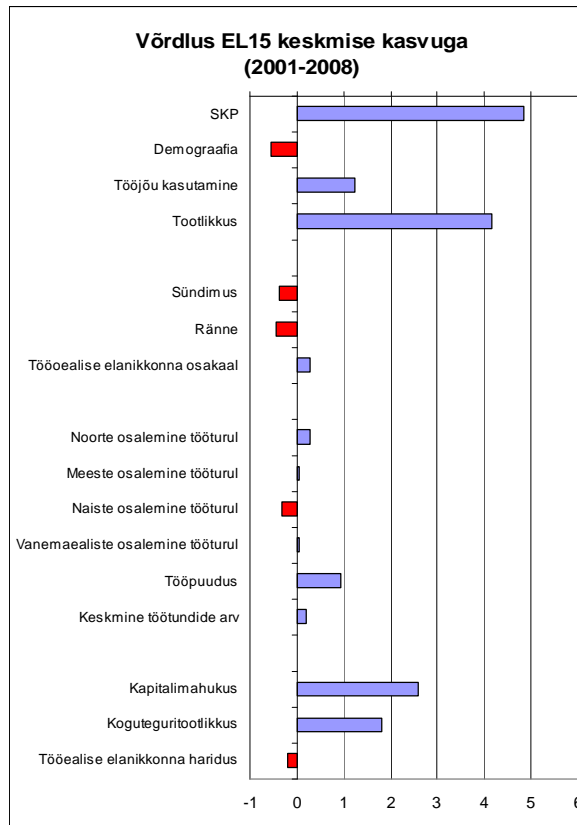
Tööhõive tase on peale vahepealset kõrgtaset Eestis Euroopa Liidu keskmisest natuke allapoole langenud. Seetõttu on Eestil võimalik ka lähiaastatel vähenevast tööealisesse vanusesse jõudvate noorte arvust hoolimata tööjõu rakendatuse taset märkimisväärselt tõsta. Praegusest kõrgemaks kasvav tööhõive ning pikemas perspektiivis ka 65 aastaste ja vanemate elanike valmidus tööd teha peavad aitama tööealise elanikkonna vähenemist tasandada ning sellega peaks kaasnema ka osa tulevases majanduskasvust. Viidates allolevale joonisele on aga selge, et **edasise rikkuse märkimisväärseks kasvatamiseks peab ennekõike suurenema Eesti ettevõtete loodav lisandväärtus.**

Joonis 2. Eesti ja EL15 keskmise SKP komponentide tasemete võrdlus 2008. aasta andmetel¹

Allikas: Euroopa Komisjon, Riigikantselei

Joonis 3. Eesti ja EL15 keskmise SKP komponentide 2001.–2008. aasta kasvutempo võrdlus

Allikas: Euroopa Komisjon, Riigikantselei

Eesti viimase 10 aasta keskmine tootlikkuse reaalkasv on olnud kiirem kui Euroopas keskmiselt (ka 2009. aasta langust arvesse võttes). **Samas on SKP inimese kohta EL15-ga võrdluses jätkuvalt madal, mille peamiseks põhjuseks on just suhteliselt madal tootlikkus** (ligikaudu pool EL15 keskmisest). Tootlikkuse madal tase on seotud nii väikese koguteguritootlikkuse² kui kapitalimahukusega. Sisuliselt tähendab see, et ettevõtted on vähe investeerinud, kasutatakse palju inimressursi, valmistatakse suhteliselt odavat toodangut ning osutatakse madala lisandväärtusega teenuseid.

Kiire tööealise elanikkonna vähenemine ning Eesti SKP komponentide analüüs näitab seda, et tööealised elanikud sõltumata piirkonnast või soost peaksid olema maksimaalselt hõivatud võimalikult kõrge lisandväärtusega ettevõtmistes.

¹ Horisontaalne telg joonistel näitab Eesti ja EL15 keskmise taseme vahet protsentides. Kasutatud on 2008. aasta andmeid, kuna uuemad võrdlusandmed Euroopa Liidu liikmesriikide kohta ei ole veel kättesaadavad. Demograafia on kolme alakomponendi agregaatnäitaja ning demonstreerib, millisel määral on rahvastikuprotsessid mõjutanud tööealise elanikkonna arvu võrreldes EL15 keskmisega. Tööjõu kasutamine näitab, kui palju Eesti elanikud tööd teevad. Muuhulgas vaadatakse, kui palju töötunde tehakse töötaja kohta.

² Koguteguritootlikkuse all mõistetakse kõike seda, mis toimub majandusüksuste (peamiselt ettevõtete) sisemistes protsessides. Seda mõjutavad suurel määral tehnoloogia rakendamise tase, ettevõttesiseste protseduuride ökonoomsus, igapäevase juhtimise tõhusus jms. Inglise keeles *total factor productivity*.

Seega on Eestil edasise kasvu väljavaadete kontekstis kaks peamist ja keskset eesmärki:

- **saavutada tootlikkuse kiire kasv** nii suurema kapitalimahukuse kui kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste kaudu;
- **taastada majanduskriisi eelne kõrge tööhõive tase.**

2020. aastaks seatakse järgmised eesmärgid:

Tõsta tööhõive määra vanusegrupis 20-64		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
66,4%	72%	76%

Võrreldes 2010. aasta tööhõive tasemega ja arvestades rahvastiku vähenemise trendi on 76% eesmärgi saavutamiseks **vaja täiendavalt hõivesse tuua ligikaudu 43 000 inimest** vanuses 20-64³. 2015. aasta eesmärgi saavutamiseks peab hõivesse lisanduma ligikaudu 38 000 inimest.

Tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes		
Praegune tase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
65%	73%	80%

Eelduseks võetakse siinkohal, et EL tootlikkus kasvab keskmiselt üle 1% aastas ning eesmärgiks, et Eesti tootlikkus hõivatu kohta kasvaks ligikaudu 2 protsendipunkti kiiremini kui EL keskmine näitaja. 2015. aasta taseme saavutamine eeldab kui SKP reaalkasvu perioodil 2011-2015 keskmiselt 4,4% aastas. Perioodil 2003-2010 oli SKP keskmine aastane reaalkasv 3,2% ja perioodil 2004-2010 kasvas tööviljakus aastas keskmiselt 3%.

Nende eesmärkide saavutamiseks tuleb jätkata ja edasi arendada senist poliitikat nii töötajate oskuste taseme tõstmiseks, tööjõu pakkumise suurendamiseks, erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurendamiseks, ettevõtlust toetava rahvusvahelisel tasemel infrastruktuuri arendamiseks kui otseste välisinvesteeringute soodustamiseks (eriti ekspordipotentsiaaliga ja kõrgema lisandväärtusega valdkondades).

³ Arvestatud on ka asjaolu, et sel perioodil tööturult pensionile siirdujate põlvkonnad on suuremad kui uute tööturule sisenejate kohordid.

HARITUD RAHVAS JA SIDUS ÜHISKOND

Hariduse ja sidusa ühiskonna laiema valdkonna all keskendub valitsuse poliitika tööturu toimimise teemadele, sh kõikide ühiskonnagruppide aktiivsele kaasamisele ühiskonnas ja kvalifitseeritud tööjõu pakkumisele ning hariduse kvaliteedile ja kättesaadavusele kõigil haridustasemetel.

EESTI 2020 EESMÄRGID

2020. aastaks seatakse Konkurentsivõime kavas 'Eesti 2020' järgmised põhieesmärgid:

Vähendada põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18-24) osakaalu		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
11,7%	11,0%	9,5%

Eesmärgi saavutamiseks on vajalik käimasolevate väljalangevust vähendavate poliitikamuudatuste täielik rakendumine ja täiendavate meetmete väljatöötamine. Eesmärgi saavutamiseks väheneb haridustee varaste katkestajate arv ligikaudu 12 100 inimese võrra võrreldes 2009. aasta tasemega. 2015. aasta eesmärgini jõudmine tähendaks absoluutnumbrites 8500 haridustee katkestanud noort vähem kui 2009. aastal.

Suurendada kolmanda taseme haridusega 30-34-aastaste inimeste osakaalu		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
39,7%	40%	40%

Eesmärk on seatud eeldusel, et pikemas perspektiivis on hariduspoliitika peamiseks suunaks kõrghariduse kvaliteedi ja rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmine, samuti riigi poolt tellitavate kõrghariduse õppekohtade arvu suurendamine. Eestis on kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal viimase 5 aastaga stabiilselt kasvanud. Võrreldes 35,7% tasemega aastal 2009 toimus 2010 hüppeline kasv, kuna alates 2000. aastast on kõrgkooli lõpetajate arv hüppeliselt kasvanud (nn kõrgharidusboom). Eesmärgi täitmisele aitab kaasa 2010. aastal käivitunud „tagasi kooli“ projekt.

Vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid		
Praegune tase 2010⁴	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
17,5%	16,5%	15%

2009. aastal oli suhtelise vaesuse määr peale sotsiaalseid siirdeid 15,8%, mis on viimaste aastate madalaim. Suhtelise vaesuse määra vähenemisele aitas kaasa sissetulekute langusega kaasnenud vaesuspiiri langus ning sotsiaalkaitsehüvitiste taseme säilimine ning pensionide 5%-line tõus. Kuna 2009. aasta oli majanduslanguse ja tööhõive vähenemise tõttu erandlik aasta, siis võetakse eesmärgi seadmisel aluseks 2010. aasta andmed, kus prognoositav suhtelise vaesuse määr on 17,5%. Suhtelise vaesuse määra suurenemine on tingitud vaesuspiiri tõusust, mis toimub jätkuva tööhõive ja sissetulekute suurenemise tulemusena. Suurimas vaesusriskis on läbi aastate olnud töötud ning üksi elavad üle 65-aastased inimesed. 2009. aastal tuli pensionide mõningase tõusu ja üldise sissetulekute languse taustal suhtelisest vaesusest välja 42 000 pensioniealist. Eesti 2020 strateegias seab Eesti eesmärgiks suhtelise vaesuse määra vähendamise peamiselt läbi tööhõive suurendamise ja rahvastiku üldise

⁴ Riigikantselei prognoos

haridustaseme tõstmise. Eesti jaoks oluline vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid 2015. aastaks 16,5%-ni ning 2020. aastaks 15%-ni.

Suurendada täiskasvanute (25-64) elukestvas õppes osalemise määra		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
10,9%	15%	20%

Aastatel 2001-2006 oli Eesti täiskasvanute elukestvas õppes osalemine vahemikus 4-7%. 2008. aastal toimus murrang ja Eesti näitaja ületas EL keskmist taset. 2009. aastal tõusis elukestvas õppes osalemise määr 10,6%-ni, ja 2010. aastal 10,9%-ni. Valitsus on seadnud eesmärgiks jõuda aastaks 2015 täiskasvanute osalemisega elukestvas õppes 15% tasemele. Aastaks 2020 on Eesti eesmärgiks 20% täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määra saavutamine.

Eesmärgi saavutamise eelduseks on, et võrreldes tänasega rakendatakse täiendavaid sisulisi ja rahalisi meetmeid täiskasvanute elukestvas õppes osalemise suurendamiseks, eelkõige täiskasvanute täiend- ja ümberõppe võimaluste laiendamine ja rahastamise suurendamine ning ilma erialase hariduseta täiskasvanutele tasemeõppe pakkumine.

Vähendada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25-64) osakaalu		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
32%	32%	30%

Suur osa Eesti tööjõust (vanusegruppis 25-64) on kas põhi- või üldkeskharidusega ning ei oma erialast haridust (kutse- ja kõrgharidus). Ilma erialase hariduseta isikute arv on kõige suurem noorimas vanusegruppis, 25-34-aastaste seas – 35% (2010.a)

Eesmärgi seadmisel on võetud arvesse käimasolevaid meetmeid haridustee katkestanutele tasemehariduse omandamiseks. Lisaks on arvestatud täiendavate meetmetega, mida tuleb lähiaastatel rakendada erialase haridusega täiskasvanute osakaalu tõstmiseks.

Pikaajalise töötuse määra vähendamine		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
7,7%	4%	2,5%

Seoses majanduslangusest tingitud töökohtade vähenemisega on 2010. aastal hüppeliselt suurenenud pikaajaliste töötute osatähtsus tööjõust. Lähiaastatel on oodata üldist tööhõive suurenemist, mistõttu hakkab prognooside kohaselt langema ka pikaajalise töötuse määr. Seatud eesmärgi täitmiseks on vajalik tõhustada töötute aktiveerimisele suunatud meetmeid ning suurendada aktiivse tööturupoliitika mõju.

Noorte (15-24) töötuse määra vähendamine		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
32,9%	15%	10%

Seoses töökohtade vähenemisega majanduslanguse perioodil on keskmisest kiiremini suurenenud noorte töötuse määr, ulatudes 2010. aastal 32,9%-ni. Siiski viimaste kvartalite andmetel on noorte töötus hakanud vähenema. Eesmärgiks on viia noorte tööpuuduse määr vähemalt kriisieelsele tasemele. Selleks on plaanitud rakendada spetsiaalselt noortele suunatud täiendavaid meetmeid. Olulisel kohal on kvaliteetse hariduse pakkumine ja koolist väljalangevuse ennetamiseks suunatud meetmed, mis kokkuvõttes tagavad noorte parema ettevalmistuse tööturule sisenemiseks.

Töäjõus osalemise määra suurendamine (vanusegrupp 15-64)		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
73,4%	74%	75%

Vaatamata majanduskriisi ajal suurenenud tööpuudusele on inimeste majanduslik aktiivsus ja töäjõus osalemise määr püsinud viimastel aastatel suhteliselt stabiilsena. Positiivse trendina on osa tööpuuduse suurenemisest põhjustatud mitteaktiivse elanikkonna vähenemisest ja varem tööturult eemal olnud inimeste tööotsingute alustamisest. Eesmärgi seadmisel on võetud arvesse majanduskeskkonna ja tööturu taastamise prognoositavat tempot ning demograafilistest trendidest tulenevat töäjõu vähenemist.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

Hariduse kvaliteet, kättesaadavus ja efektiivsus

1. Haridussüsteemi kvaliteedi parandamine ning kohandumine demograafiliste muutustega.

Demograafilistest arengutest tulenev õpilaste arvu vähenemine mõjutab kõige enam gümnaasiumivõrku ning seejärel kõrgkooli. Põhikoolide ja kutseõppeasutuste arv on viimastel aastatel vähenenud ning seega kohandumine demograafiliste arengutega on olulisel määral toimunud. **Tagamaks tasakaalu üldhariduse kvaliteedi ja kättesaadavuse vahel** peaks põhiharidus olema kättesaadav võimalikult kodu lähedal, gümnaasiumitaseme õpe aga pigem maakondlikes tõmbekeskustes.

Samuti on vähenenud kõrgkoolide arv ning tulenevalt rangemate kvaliteedi nõuete rakendamisest võib see trend olla jätkuv. Kõrghariduses on eesmärgiks võetud jõuda 2012. aasta alguseks olukorrani, kus Eestis tegutsevad ainult sellised õppeasutused, kellel on õigus riiklikult tunnustatud diplomite väljastamiseks. **Kõrgkoolide vaheline tööjaotus ja kompetentside koondamine** on üks suuremaid kõrgharidussüsteemi eesmärke. Pikas perspektiivis aitab õppeasutuste selgemale eristumisele kaasa 2011. aastal vastuvõetav uus institutsionaalne akrediteerimise kord, mis nõuab õppeasutustelt oma rolli selget määratlemist Eesti ühiskonnas ning sellest lähtuvalt konkreetsete tegevuste rakendamist.

Võrreldes teiste EL riikidega jätkab Eestis suhteliselt väike osakaal põhikooli lõpetajatest oma õpinguid kutsehariduses. Siin mängib lisaks õppurite eelistustele rolli ka erinev gümnaasiumi ja kutseõppe õppekohtade planeerimissüsteem. Tänapäevase süsteemi kohaselt toimub põhikooli järgsete õppekohtade planeerimine 226 omavalitsuses (gümnaasiumide klassikomplektide avamine, mida saab teha ilma igasuguste piiranguteta), kutseõppe osas aga Haridus- ja Teadusministeeriumis (30 riikliku, 3 munitsipaal- ja mõne erakutseõppeasutuse tarvis). Samuti planeeritakse kutseõppe ja kõrghariduse RKT-d eraldi, sageli arvestamata spetsialistide tegelikku vajadust erinevate ametirühmade ja haridustasemetega lõikes. Selle tulemusena on kujunenud kutseõppe ja gümnaasiumiõppe vahekorraks 26/74, mis ei vasta tänase tööturu vajadustele. Olukorra lahendamise võtmeks on **põhikooli ja gümnaasiumi käsitlemine eraldi eesmärkide tasandil, samuti kutsehariduse ja gümnaasiumitaseme õppekohtade terviklik planeerimine**. See tagaks tugevate kodulähedaste põhikoolide säilimise ning kujundaks laiemat arusaama, et peale põhikooli lõpetamist peaksid kõik õpilased tegema oma esimese valiku haridustee jätkamise ja karjääri planeerimise osas. Siin mängib suurt rolli karjääriõpe ja -nõustamine, et igäüks saaks teha oma võimetele vastava ratsionaalse valiku. Suur kaal noorte haridustee valikul on ka vanemate hoiakutel.

Gümnaasiumilõpetajate arvu vähenemine toob endaga kaasa vastuvõtnumbrite vähenemise bakalaureuse- ja rakenduskõrghariduslikus õppes ning keskharidusjärgses kutseõppes. Kõrgkoolidele tähendab see elukestva õppe võimaluste tähtsamaks muutmist magistriõppe tasemel, aga ka õppekavade arvu vähenemist esimesel õppeastmel (bakalaureus, rakenduskõrgharidus).

Noorte paremaks kohanemiseks hilisema tööeluga on üldhariduses vajalik lisaks faktiteadmistele **kujundada õpilaste sotsiaalseid võtmepädevusi, arendada loovust ja ettevõtlikkust**. Oluline on luua koolidele konkreetsed (rahalised) stiimulid õpilaste võtmepädevuste kujundamiseks. **Õpetajakoolitus peab tagama oskuse täita õppekava üldeesmärgid ja kujundada õpilaste üldpädevusi. Õpetajate palgasüsteem peab soodustama õpetajate initsiatiivi, loovust ja professionaalset arengut.**

Üldhariduse rahastamise tase on jäänud muutumatuks vaatamata õpilaste arvu järjepidevale vähenemisele. Seetõttu on rahastamise suhe õpilase kohta kutsehariduse ja üldhariduse vahel muutunud kutsehariduse kahjuks ning ühe õpilase koolituskulud üldhariduses on kõrgemad kui kutsehariduses. Samuti on Eestis OECD riikide seas kolmanda taseme hariduse rahastamise osakaal madal võrreldes üldiste hariduskulutustega. Hariduse rahastamisel tuleks **üle vaadata erinevate haridusliikide rahastamise proportsioonid ja panna suurem rõhuasetus efektiivsusele.**

Järgnevate perioodide eelarvevahendite planeerimisel tuleb arvestada, et infrastruktuuri investeringud vähenevad, kuna suur osa infrastruktuurist on juba loodud või renoveeritud. See võimaldab rohkem rahastada haridussüsteemi sisulisi arendusi. Samas tuleb silmas pidada, et püsikulud uue taristu ülevõlpidamiseks tekitavad eelarvele lisapingeid.

Rahvusvahelistumisest tingituna tuleb järgnevatel aastatel rohkem tähelepanu pöörata sisserändaja taustaga laste hariduse korraldamisele, lähtudes lõimumise eesmärkidest. Oluline on arvestada uusimmigrantide rahvuste ja kultuurilise mitmekesisuse suurenemisega. **Rahvusvahelise üldhariduse kättesaadavus on eeltingimuseks kõrge kvalifikatsiooniga töötajate Eestisse tööle tulemisel.**

Valdkonnas planeeritud olulisemad reformid on üldhariduse koolivõrgu optimeerimine ning põhikooli ja gümnaasiumi selgem lahutamine, põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade täielik rakendamine, kutsehariduse kvaliteedi ja tööturu vajadustele vastavuse suurendamine ning rahvusvahelise üldhariduse (sh IBO õppekavade rakendamine) võimaluste laiendamine Tallinnas ja Tartus ning Euroopa kooli loomine.

2. Tööjõu väljaõppe vastavusse viimine kaasaegse tööturu vajadustega (sh kasutades paremini EL siseturu ja teiste poliitikate võimalusi) ning kutse- või kõrghariduse tasemel erialase haridusega inimeste osakaalu suurendamine.

Eesti tööjõust 32% on kas põhi- või üldkeskharidusega ning ei oma erialast ettevalmistust kutse- ega kõrghariduse tasemel. Vanusegruppide lõikes on probleem suurim just noorimas vanusegrupis (25-34-aastased), kus erialase hariduseta inimeste osakaal on suurim (35%) ning pikas aegreas vaadatuna on mõningane vähenemine toimunud alles viimasel paaril aastal.

Samal ajal nõuavad majandusstruktuuri muutustega kaasnevad uued töökohad töötajatelt kõrgemat haridustaset ning kaasaegseid oskusi. Tööturu vajaduste ja inimeste oskuste paremaks ühitamiseks ning tööjõu tootlikkuse suurendamiseks on vajalik tagada kaasaegsete

oskustega töötajate järelkasv. Selleks on eelkõige vajalik **suurendada erialase, so kutse- või kõrgharidusega tööaliste inimeste osakaalu töäjõus.**

Tööturu vajadustele vastavate oskuste ja haridusega inimesed leiavad suurema töenäosusega rakendust, mis omakorda ennetab kõrge ja püsiva tööpuuduse tekkimist. Seetõttu on oluline, et haridussüsteemi struktuur erinevate haridusliikide osas vastaks majandusstruktuurist tulenevale töäjõu vajadusele.

Ilma erialase hariduseta inimeste suure osakaalu peamiseks põhjusteks on noorte puhul üldkeskhariduse eelistamine kutseõppele ning suur haridustee katkestanute hulk.

Inimvara kvaliteeti ja konkurentsivõimet mõjutab koolist väljalangevus kõigil haridusastmel. Koolist väljalangevus on kõige suurem põhikooli III kooliastmes ning gümnaasiumi ja kutseõppe esimesel aastal, mis on märk sellest, et põhikoolis ei toeta õppeprotsess ja õppekeskkond iga õpilase võimete kohast arengut. Seega vajab eraldi tähelepanu ja tuge **uute põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade ning uue põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse rakendamine.**

Kõrget kutse- ja kõrgkoolidest väljalangevuse taset saab seostada õpilaste vähese töömaailma tundmisega ja õpioskuste puudumisega, mistõttu tehakse õppima asudes tihti valesid erialavalikuid, mis omakorda põhjustab suure väljalangevuse. Seetõttu on oluline **edasi arendada karjääriõpet jt –teenuseid ja suurendada nende kättesaadavust** eesmärgiga paremini toetada õpilaste haridustee- ja erialavalikuid.

Oluline on kvaliteetne alusharidus, et tagada kõigile lastele ühtlane ettevalmistus kooli minemiseks. Rohkem on vaja tähelepanu pöörata **laste annete ja võimete varasele avastamisele ja nende stimuleerimisele ning arengu soodustamisele.** See aitab õpilastel luua seoseid erinevate erialade ja nendel töötamiseks vajalike õppeainete tundmise vahel, mis omakorda tekitab suuremat õpimotivatsiooni.

Planeeritud reformid keskenduvad põhiharidusega noortele erialase tasemeõppe võimaluste loomisele, täiskasvanute täiend- ja ümberõppe pakkumise märgatavale suurendamisele ning karjääriteenuste kättesaadavuse suurendamisele.

3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine.

Eesti kõrgkoolid konkureerivad globaalsel kõrgharidusturul ning konkurents talentide pärast on tihe. Koos majandusliku heaolu kasvuga õpib järjest rohkem Eesti noori välisülikoolides, eelistatakse peamiselt Soome, Saksamaa ja Suurbritannia kõrgkooli. Mitmekülgsema hariduse saamisel on üliõpilaste mobiilsuse soodustamine olulise tähtsusega. Samas tuleb **tagada konkurentsivõimelise kõrghariduse pakkumine** eelkõige Eestis. Täna on üliõpilastest 3% veedab osa oma õppeajast mõnes välisülikoolis. Euroopa Kõrgharidusruumis on eesmärgiks seatud, et 20% lõpetajatest oleksid aastaks 2020 mobiilsuskogemusega.

Prognooside kohaselt väheneb lähiaastatel kõrghariduse esimesel tasemel õppijate arv ligikaudu 5% aastas. Seoses demograafilise olukorra muutumisega on võimalik suurendada vastuvõttu magistri- ja doktoriõppesse, arvestades seejuures kvaliteeti ning Eesti jaoks olulist kõrgharidus- ja teadusvaldkondades kriitilise massi säilitamise vajadust ning ratsionaalset tööjaotust kõrgkoolide vahel.

Kõrghariduse rahvusvahelistumise toetamisel on kolm peamist eesmärki. Esiteks loob see võimaluse Eesti kõrgkoolide tudengitele silmaringi avardamiseks, teises kultuurikeskkonnas elu- või professionaalse kogemuse omandamiseks ning kontaktide loomiseks, mis on kõik olulised komponendid hilisemas tööelus üha enam rahvusvaheliseks muutumas maailmas. Teiseks on oluline ka „rahvusvahelistumine kodus“ - **Eesti majanduse jaoks olulistesse valdkondadesse talentide juurdemeelitamine** või välisõppejõudude aktiivsem tööleasumine Eesti kõrgkoolidesse, et anda võimalus rahvusvahelise keskkonnaga kokku puutuda ka neile meie üliõpilastele, kellel pole võimalik väliskõrgkoolis viibida. Eesti ühiskonnale on tähtsad välisüliõpilased, kes siit peale õpinguid lahkuvad. Neist võivad saada Eesti riigi, kultuuri ja majanduse „saadikud“ oma kodumaal, kes aitavad oma kontaktide kaudu kaasa meie arengutele. Kolmandaks peame arvestama, et kõrghariduse ja teaduse konkurents ning kvaliteet on rahvusvahelised. Rahvusvaheline võrdlus on aluseks kvaliteedistandardile ja rahvusvaheline liikuvus loob võimalused paremate töötajate värbamiseks.

Kõrghariduse rahvusvahelistumine hõlmab nii Eesti tudengitele ja õppejõududele suunatud mobiilsusprogramme kui meetmeid välisüliõpilaste ja välisõppejõudude Eestisse tuleku soodustamiseks. Tänu erimeetmetele on viimastel aastatel suurenenud välistudengite vastuvõtt Eesti ülikoolides. Seniste tegevuste jätkudes on aastaks 2015 seatud eesmärk – võtta vastu 2000 välistudengit - saavutatav. Vajalik on selles suunas tegevusi edasi arendada ning **muuta Eesti kõrgharidus välistudengitele atraktiivsemaks**. Oluline on lisaks hariduse omandamisele **luua välisüliõpilastele võimalused peale kooli lõpetamist valitud erialadel Eestisse tööle jääda**.

Välistudengite ja teadlaste senisest aktiivsemat Eestisse asumist takistab tänane viisade ja elamis- ning töölubade menetlemise protsess, mis on suhteliselt aeglane, pereliikmete kaasatoomine on piiratud ning laieneb ainult doktoritasemel Eestisse õppima tulevatele üliõpilastele. Lisaks tõlgendatakse kehtivat välismaalaste seadust erinevates Eesti ja Eestit esindavate riikide välisesindustes erinevalt. Seetõttu on **vajalik üle vaadata kehtivad sisserände menetlusprotsessid eesmärgiga soodustada potentsiaalsete tippspetsialistide ja kõrgelt kvalifitseeritud töötajate Eestisse tulekut**.

Kõrghariduse valdkonnas on eesmärgiks riigi rahastatavate õppekohtade arvu oluline suurendamine ning kõrghariduse kvaliteedi tõstmine läbi suurema rahvusvahelistumise.

Peamised aasta jooksul läbi viidavad reformid (laiendatud euroala pakti kohustused):

1) Kõrgharidusreformi läbiviimine.

Reformi tulemusel seatakse kõrghariduskorralduse läbivaks eesmärgiks kvaliteet. 2011.a suurendatakse aastatel 2012-2014 avalik-õiguslikele ülikoolidele või rakenduskõrgkoolidele riiklikku tellimust, tagades sellega õppemaksuta õppe kuni 12 500 sisseastumistingimused täitvale üliõpilasele eestikeelsetel õppekavadel ühe erialadiplomi omandamiseks nominaalaja jooksul. Õppetöö kvaliteedi tõstmiseks ning haridussüsteemi väljundite paremaks vastavusse viimiseks majanduse vajadustega vaadatakse üle ja muudetakse riikliku koolitustellimuse jaotust pöörates rohkem tähelepanu konkurentsivõime tõstmiseks vajalike spetsialistide ettevalmistamisele (n IT).

2) Tööga seotud tasemehariduse erisoodustusmaksust vabastamine.

Muudatuse tulemusena ei käsitleta tulumaksuseaduses ettevõtete poolt töötajate tööga seotud tasemekoolitusele tehtud kulutusi enam erisoodustusena. Reform soodustab ettevõtete poolseid investeringuid töötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks ning toetab seeläbi tootlikkuse ja üldise konkurentsivõime suurendamist.

Töäjõu pakkumine

4. Aktiivse tööturupoliitika mõju suurendamine ning rahastamise jätkusuutlikkus.

Töötukassa ja Tööturuameti liitmine on andnud positiivseid tulemusi teenuste osutamise paremal korraldamisel, kuid suure töötute arvu juures peaks Töötukassa oma tegevuse ümberkorraldamise kaudu **aktiivsete tööturumeetmete efektiivsust ja mõju oluliselt suurendama**. Tingituna kiirest tööpuuduse kasvust on aktiivsetes tööturuteenustes osalevate töötute osakaal endiselt madal.

Lähiaastatel on riskiks pikaajaliste töötute arvu suurenemine ja struktuurse tööpuuduse püsimine pikema perioodi vältel. Seetõttu tuleb järgnevatel aastatel senisest rohkem tähelepanu pöörata **pikaajalise töötuse ning noorte tööpuuduse ennetamisele ja vähendamisele**. Siinkohal mängib olulist rolli koostöö kohalike omavalitsustega (aktiveerimismeetmed, sotsiaalprobleemide lahendamine jne).

Efektiivsemaks teenuseosutamiseks on oluline tihendada institutsionaalset koostööd ja määratleda rollijaotus Haridus- ja Teadusministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi, Töötukassa ja kohalike omavalitsuste vahel. Ilma kutse- ja erialase hariduseta töötutele tuleb luua võimalused esmase tasemeõppes saadava kvalifikatsiooni omandamiseks. Esmast kvalifikatsiooni omavatele töötutele tuleb aga luua täiendavaid võimalusi kõrgema või täiendava kvalifikatsiooni omandamiseks, mis tunduvalt tõstaks nende edasist konkurentsivõimet töøjõuturul.

Vajalik on praktikas tugevdada seost aktiivsete tööturumeetmete pakkumise ja inimestele makstavate hüvitiste/toetuste vahel eesmärgiga suurendada inimestes teadmist, et toetuste saamisega kaasneb inimese kohustus ise aktiivselt oma tööotsingute tulemuslikkusesse panustada. Aktiivse tööturupoliitika tulemuslikkuse hindamiseks on vajalik rakendada süsteemne tööturuteenuste monitooringu ja mõjude hindamissüsteem.

Seoses järjest vananeva tööjõuga on **tulevikus vajalik luua spetsiaalsed meetmed vanemaaliste inimeste tööturule tagasi aitamiseks** ja tööturul püsimise toetamiseks. Samuti on oluline tegeleda rohkem töötuse ennetusega, kuna tagajärgede likvideerimine on oluliselt keerukam ja kulukam.

2011. aasta algusest jõustus seadusemuudatus, mille kohaselt on võimalik töötuskindlustusmaksetest laekuvaid vahendeid osaliselt kasutada aktiivsete tööturumeetmete pakkumiseks. Seega on aktiivsete tööturumeetmete rahastamiseks võimalik kasutada kolme allikat: riigieelarve, struktuurifondid ja töötuskindlustusmaksetest laekuvad vahendid. Nende rahastamisallikate omavahelise kombineerimisega on vajalik **tagada aktiivse tööturupoliitika rahastamise efektiivsus ja jätkusuutlikkus**.

Järgnevatel aastatel on oluline suurendada aktiivsete tööturumeetmete mõju läbi tihedama koostöö riigi ja kohalike omavalitsuste vahel. Samuti on eesmärgiks võetud Töötukassa teenuseosutamise tõhusamaks muutmise ning eriprogrammide loomine puuetega inimeste tööhõive suurendamiseks.

5. Tervena elatud eluaastate suurendamine läbi tervisekäitumise parandamise ja õnnetusjuhtumite edasise vähendamise.

Tööealise elanikkonna hulgas põhjustavad olulist inimressursi kadu nii inimeste tervisekäitumine kui enneaegne suremus. Enneaegsete surmade puhul mängib suurt rolli tervist ohustav ja riskeeriv käitumine (nt alkoholi tarvitamine, vigastusohu eiramine, samuti ka vähene füüsiline aktiivsus, suitsetamine, tasakaalustamata toitumine), mis on oluliseks võtmeks eeldatava eluea jätkuvaks pikendamiseks. Peamisteks surmapõhjusteks on Eestis läbi aastate olnud südame-veresoonkonna haigused, kasvaja ning vigastused.

Inimeste positiivset tervisekäitumist mõjutab enim erinevate meetmete kompleksne pakkumine, mis sisaldab endas nii inimeste teadlikkuse tõstmist, piiravate ja soosivate regulatsioonide kehtestamist kui ka regulatsioonide täitmise tõhusat kontrollimehhanismi. Selline lähenemine on viimastel aastatel edukalt toiminud näiteks liiklusohutuse valdkonnas, mis on kaasa toonud liiklusõnnetustes hukkunute märkimisväärse vähenemise.

Oluline reform oli ka terviseteadlikkuse, liiklusohutuse ja riskikäitumise ennetamise teemade siseviimine riiklikesse põhikooli ja gümnaasiumi õppekavadesse 2010. aasta alguses. Uus inimeseõpetuse ainekava rakendub I kooliastmes alates 2011. aasta sügisest, II kooliastmes alates 2012. aasta ja III kooliastmes alates 2013. aasta sügisest. Samuti on gümnaasiumi õppekava läbivaks teemaks tervis ja ohutus.

Lähiaastatel on oluline suunata oma ressursid tööealise elanikkonna tervisekäitumise parandamisse kui ka jätkuvalt vigastuste ning vigastussurmade ennetamisse. Kavas on rakendada **ministeeriumitevahelist vigastussurmade ennetamise poliitikat** ning jätkata liiklusohutuse tagamiseks **kergliiklusteede arendamist**. Samuti on plaanis arendada **sportlikku eluviisi toetavaid liikumispaikaid**.

Tööõnnetuste vähendamiseks ning tervist toetava töökeskkonna tagamiseks on vajalik jätkata **tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustussüsteemi loomisega**. Läbirääkimised ametiühingute ning tööandjate esindusorganisatsioonidega on toimunud mitmeid aastaid, kuid majanduslanguse tingimustest jäi uue kindlustusliigi loomine ajutiselt tahaplaanile.

Kavas on suurendada ka erinevate tervisekontrollide ning **tervisejälgimis- ja skriiningprogrammide (nt vähiskriining)** läbiviimise mahtu, et tagada haiguste ja tõsiste terviserikete võimalikult varajases faasis avastamine ning ravi alustamine.

Peamised aasta jooksul läbi viidavad reformid (laiendatud euroala pakti kohustused):

1) Eelnõu vastuvõtmine üksikisiku tulumaksumäära vähendamiseks 2015. aastast. Reformi eesmärgiks on vastavalt euroala pakti eesmärkidele tööjõu maksustamise vähendamine. Alates 2015. aastast vähendatakse tulumaksuseaduses kehtestatud maksumäära ühe protsendipunkti võrra 20%ni.

KONKURENTSIVÕIMELINE ETTEVÕTLUSKESKKOND

Valdkond hõlmab endas mitmeid suuri alavaldkondi, nagu teadus- ja arendustegevus, innovatsioonipoliitika, ettevõtlus ja ettevõtlikkus ning ettevõtete jaoks soodsa õiguskeskkonna ning avaliku infrastruktuuri (ennekõike transpordiühenduste) arendamine.

EESTI 2020 EESMÄRGID

2020. aastaks seatakse järgmised eesmärgid:

Tõsta teadus- ja arendustegevuse investeeringute taset		
Praegune tase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
1,42%	2%	3%

Lähtudes varasematest arengutest, võetud eesmärkidest ning viimastest majandusprognosidest tähendaks see 2020. aastal TA kogukulutusi ligikaudu 0,8 miljardit eurot, mis tähendaks TA mahtude pea neljakordistumist 2009. aastaga võrreldes, eeldades et samal ajal oleks SKP nominaalväärtuses varasemast ligikaudu kaks korda suurem.

Aastatel 2000-2009 oli Eesti keskmine aastane TA tegevuste rahastamise mahu kasv 10,1%, mis oli Euroopa Liidu kõrgeim näitaja. Algselt madala võrdlustaseme tõttu oli kasv eriti kiire just erasektoris, koguni 18,4% aastas keskmiselt. Majanduskriisi ajal võttis valitsus eesmärgiks teha avaliku sektori investeeringuid algselt planeeritust ettepoole tuues ja suuremas mahus (jõudes 2011. aastal 1,2%ni SKPst), et luua head alused erasektori TA investeeringute kasvaks, mis majanduskasvu taastades taas hoogustuvad.

Suurendada Eesti ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses		
Praegune tase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
0,085%	0,100%	0,110%

Varasematel aastatel on Eesti ekspordi turuosa kasv kogu maailma kaupade ja teenuste ekspordis, toimunud maailmakaubanduse kiire kasvu foonil. Arvestades majanduskasvu prognoosi, tähendab ekspordimahtude tõstmine eraldi eesmärgina ka ekspordi osakaalu tõusmist üle 120% Eesti SKPst. mis eeldab jooksevhindades üle 30 miljardi euro suurust ekspordimahtu aastas aastal 2020. Eesmärkide saavutamise eelduseks on, et Eesti ekspordimahud peavad kasvama maailma keskmisest kasvutempost 2-3 protsendipunkti võrra kiiremini.

Tööjõuühikukulude⁵ kasv ei ületa oluliselt tootlikkuse kasvutempot		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
-12%⁶	5%	5%

Eelmise majandustsükli buumiaastail ületas tööjõukulude kasvutempo tootlikkuse oma. Majanduslanguse järgselt suurenesid välisnõudluse paranemise toel tööde mahud nii tööstussektoris kui ka enamikes teenindusharudes, mis läbi müügitulud kasvasid ja kasumlikkus taastus. Oluline mõju oli ettevõtete tegevuskulude, eelkõige tööjõukulude kärpimisel, millega kaasnes efektiivsuse kasv ja konkurentsivõime suurenemine. Selle tulemusena on sisenõudluse buumi ajal tekkinud tasakaalustamatused vähenenud, tööviljakuse kasv ületab keskmise palga kasvu, aidates vähendada nende ebakõla, mida on tähtis jälgida ka lähiaastail kui surve palkade tõstmisele eeldatavalt tõuseb.

⁵ Nominaalne tööjõuühikukulu, palgakulude suhe loodud lisandväärtusesse töötaja kohta

⁶ 2011. aastal kiireneb kasv prognoositavalt taas üle 5%, seejärel stabiliseerudes

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

6. Ettevõtete pikaajalist rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu soodustava poliitika kujundamine.

Keskpikas perspektiivis senised väljakutsed ettevõtluskeskkonna osas oluliselt ei muutu. **Ettevõtlusega alustamine, rahvusvahelistumine, innovatsioon ning koostöö on jätkuvalt raamistikuks, milles arengud võiksid toimuda.** Eesti jaoks endiselt **kõige olulisem on tootlikkuse kasvu tagamine ning ettevõtjatele kapitali ligipääsu parandamine.** Finantseerimisteemad muutuvad teravamaks seoses ressursside piiratusega: vaja **oleks täpsemalt sihitud ja mõjusamaid meetmeid**, mida saaks rakendada võimalikult lihtsalt moel maksimaalse võimendusega. Teisisõnu võiks **toetuspoliitika liikuda finantsinstrumentide poole**, kuna nii saab toetada suuremat hulka ettevõtteid sama ressursi juures ning ettevõtjate motiveeritus toetusvõimalusi efektiivsemalt kasutada on suurem. Kui otsetoetuste hulk väheneb, siis kasutatakse neid tõenäolisemalt suuremate riskide või pikema tasuvusajaga projektide toetamisel. Kesksel kohale jäävad ka **sobiliku tööjõu kättesaadavusega seotud küsimused**, mis esitavad väljakutse eelkõige haridussüsteemi kohandumisvõimele. Ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime kasvu saaks soosida eelkõige **regulatiivse stabiilsusega**, jättes ruumi muutustele, mis teenivad keskkonna kaasajastamise eesmärgi (sh. Euroopa siseturu laiendamine ja süvendamine). **Ettevõtete eksport vajaks kestvalt riigipoolset toetust** kõige laiemas mõttes ehk teisisõnu vajatakse otsetoetusmeetmete jätkumist, aga ka toetusvõimalusi, mis aitaksid ettevõtjatel eksporditurul väiksemate kulutustega kvaliteetsele nõustamissisendile tuginedes alustada.

Eesti ettevõtluskeskkonda peetakse võrdluses teiste riikidega soodsate hulka kuuluvaks. Siiski tuleb tegeleda spetsiifilisemate väljakutsetega. Regulatiivse keskkonna osas **vajame muudatusi seadusandluses, millega stimuleerida majandusarengu kontekstis prioriteetsete poliitikate ellurakendamist.** Jätkuvalt tuleb tegeleda ka **halduskoormuse süstemaatilise hindamise ja vähendamisega. Maksukeskkonna stabiilsuse kestev säilitamine** julgustab ettevõtjaid investeerima oma äride arendamisse.

Olulisemate meetmetena väljakutsele vastamiseks tuleb luua **finantsinstrument ettevõtjate tehnoloogiainvesteeringute toetamiseks**, töötada välja **ettevõtlustoetuste mõjude hindamise süsteem** ning **konsolideerida ettevõtlustoetuseid**, jätkata meetmetega, mis on suunatud **ekspordi toetamisele ja koostöö arendamisele**, pakkuda riigipoolset tuge ettevõtjatele välisurgudele minemisel läbi **välisesinduste efektiivsema kasutamise** ja sihturgudele **demokeskuste loomise**.

7. Keskkonna loomine senisest suuremas mahus ekspordipotentsiaaliga ja suurema lisandväärtusega sektoritesse suunatud otseste välisinvesteeringute Eestisse toomiseks.

Eestisse tehtavate välisinvesteeringute taseme kasvu jätkuv kindlustamine ja Eesti ekspordi arendamine sõltub olulisel määral **kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavuse** tagamisest. Puudus on nii oskustöolistest, keda vajavad kodumaised ja välisosalusega ettevõtted, aga ka inimestest, kes oleksid võimelised kindlustama ettevõtjate edu eksporditurgudel. Välisinvestorite meelitamiseks tuleks neile **pakkuda atraktiivseid hüvesid, mis oleksid rahvusvahelises võrdluses konkurentsivõimelised.** Jätkuvalt oleks tarvilik **arendada välisinvestorite teenindamiseks suunatud toetusmeetmeid.** Ka **Eesti üldine maine ja sotsiaalne keskkond** peaksid järk-järgult muutuma **eduteguriteks** uute välisinvesteeringute sissetoomisel. Kõrge lisandväärtusega sektoritesse suunatud välisinvesteeringud omavad

olulist mõju tarneahelate kujunemisele ning seeläbi võivad avaneda **Eesti ettevõtjatele uued ekspordivõimalused**. Samuti soodustavad sellised välisinvesteeringud **teadmiste ja oskuste siiret** ning teadus- ja arendusmahukad investeeringud aitavad kaasa valdkonna kompetentside paranemisele laiemalt.

Erinevatele välisinvestoritele on investeerimisotsuse tegemisel olulised kindlad argumendid. Välisinvesteeringute meelitamisel konkureerib **Eesti** aktiivselt teiste riikidega, **positsioneerides** ennast pigem **kõrgemat lisandväärtust loovate ning tarneahelaid soodustavate välisinvesteeringute sihtriigina**. Eesti konkurentsivõime säilitamiseks ja arendamiseks välisinvesteeringute meelitamisel on oluline roll tervikliku ja Eestit positiivses mõttes **eristava investeerimiskeskonna arendamisstrateegia** elluviimine.

Meetmetena tuleb jätkata tarneahelaid ergutava **suurinvestorite toetusmeetmega** ja **KOVide taristu arendamise** meetmega, suurendada **MAKide ja KOVide võimekust** tegeleda regionaalse **investorteenindusega**, luua **inglisekeelseid infomaterjale** **tööjõu palkamise** soodustamiseks ning ühtse kontaktpunkti **www.eesti.ee kasutamise lihtsustamiseks**. Oluline on ka tervikliku **talendiprogrammi väljatöötamine** ja rakendamine ning **võõrkeelse üldhariduse kättesaadavuse parandamine** Eestis.

8. Eelduste loomine erasektori teadus- ja arendustegevuse mahtude suurenemiseks ning innovatsiooni väljundite arvu ja kvaliteedi tõstmiseks.

Eesti on ettevõtete teadus- ja arendustegevuse investeeringute osas tagapool Euroopa Liidu keskmist ning ka omaenda püstitatud strateegilisi eesmärke. Põhiline eesseisev **väljakutse on ettevõtete innovatsioonivõimekuse kasvatamine**. Selleks tuleb **soodustada Eestis tegutsevate ettevõtete teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni**, aga pöörata tähelepanu ka **teadus- ja arendusmahukate välisinvesteeringute** Eestisse toomisele. Oluline on **toetada süsteemselt noori innovaatilisi ettevõtteid**.

Kriitilist massi elujõulisi arendustegevusi vajame nii TA ja innovatsiooni „tootmise“ kui ka noorte innovaatiliste ettevõtete toetuse finantsmehhanismide tagamiseks. **Nõudluse suurendamine TA ja innovatsiooni väljundite suhtes** on olulise tähtsusega, kuid see ei saa toimuda pelgalt ühe-kahe meetme ellukutsumise näol, vaid vajab terviklahendust, mis arvestaks valdkonna protsesse algusest lõpuni ehk uuringutest ja katsetustest kuni valmislahenduse turustamiseni. Sünergia loomiseks tuleb **soodustada teadmiste ja oskuste mobiilsust** ning **parandada Eesti kui elukeskkonna atraktiivsust**. Vajalik on **toetada ja tagada Eesti ettevõtete ligipääsevus globaalsele riskikapitaliturule**.

Ettevõtete teadus- ja arendusvõimekuse ja riigi või piirkonna konkurentsivõime näitajates on oluline osa **avaliku sektori T&A võimekusel**, sh. ülikoolide tasemel ja efektiivsusel. Avaliku sektori T&A tegevus loob ettevõttele vajaliku inimressursi ja annab ka ligipääsu kaasaegsele taristule. Akadeemiline keskkond on oluline lüli inimeste ja teadmiste kodumaisel ning rahvusvahelisel võrgustumisel, mis on üheks allikaks ettevõttele innovatsioonivõimekuse tõstmisel ning kõrgema lisandväärtuse saavutamisel. Teadus- ja arendustöö ning innovatsioon sõltub tulevikus järjest enam arengutest ELis ning Eesti **võimekusest panustada rahvusvahelisse koostöösse, sh Euroopa teadusruumi raames**.

Tarvilike meetmetena tuleb rakendada **tootmiskorralduse-, disaini-, IT- ja intellektuaalomandi auditi** meede, **vaadata üle ja vajadusel muuta riigihangete regulatsioon** riigile oluliste valdkondade (innovatsioon, ressursisääst, disain, loomemajandus, kosmosetehnoloogiad) arengu üheks veduriks. Analüüsida **inkubaatorite rahastamise**

mehhanismi muutmisvajadust, **TA tulemuslikkuse hindamise metoodika**, luua **TA infra kasutamist** soodustav meede. Uute meetmetena on vaja käivitada **finantsinstrumendid riskikapitali pakkumiseks** start-up`dele, arendada välja **innovatsiooni juhtmehhanismid sotsiaalmajanduslikele väljakutsetele** vastamiseks ning tõhustada TA ja innovatsiooni valdkonnas **koostööd klastrite ja TAKide vahel**, aga ka rahvusvahelisel tasemel.

9. Loomemajanduse, IKT ja teiste võtmetehnoloogiate potentsiaali laiem kasutamine teiste sektorite lisandväärtuse tõstmisel.

Loomemajanduse, IKT ja võtmetehnoloogiate potentsiaali suuremaks kasutamiseks tulevikus on vajalik **soodustada valdkondi integreerivaid tegevusi väljaõppe ja rahvusvahelistumise valdkondades, aga ka rahastamises**. Täiendava lisandväärtuse loomiseks valdkondade koostoimest tuleb pöörata **tähelepanu inimkapitali võimekuse tõstmisele** kõige laiemas tähenduses. Edukate koostööplatvormide loomine eeldab valdkondade eripärasid arvestada oskavate inimeste ning **soodsa keskkonna olemasolu**. IKT ja teiste võtmetehnoloogiate kui horisontaalsete **valdkondade kasutamine teiste valdkondade protsesside parandamiseks** või uute algatuste loomiseks **vajab** uuele tasemele viimiseks **sihitud arendusstrateegiaid**.

Meetmetena tuleb välja töötada loomemajanduse ettevõttele sihitud **ekspordimeede**, loomeettevõtjale **väliskonkursil osalemise toetusmeede**, luua „Creative Centre“ sarnaseid **arenduskeskkondi**, meetmed **ettevõtjate, loomeinimeste ja IKT valdkonna esindajate koostöö soodustamiseks**, tegevused **loomeettevõtjate arenguprogrammi** sisustamiseks, toetada loomemajanduse allvaldkondi esindavate **liitude kutsesüsteemi** loomist. Luua fookusvaldkondade suuremaks sidustamiseks **IKT-ga teekaardid** ning **meede teenusmajanduse ettevõtete arendamiseks**.

10. Teaduse inimressursi arendamine ning inseneride ja tippspetsialistide juurdekasvu tagamine.

Teadlaste ja tippspetsialistide juurdekasv sõltub paljuski doktoriõppesse astunute ja selle edukalt lõpetanute hulgast. Senini on doktorantuuri atraktiivsuse suurendamisel üheks takistuseks olnud doktorantidele pakutavad vähesed sotsiaalsed tagatised. Uus teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus võimaldab alates 2012. aastast sõlmida doktorandiga töölepingu, millega kaasnevad samad sotsiaalsed garantiid nagu tavapärase lepingulise töösuhtega. See muudab doktoriõppe atraktiivsemaks ning suurendab doktorikraadi kaitsnute arvu, kuna suurenenud kindlustunne soodustab teadustööle pühendumist. Lisaks on seadusemuudatus oluline samm noore teadlase karjäärisüsteemi loomisel. Seetõttu on seaduse täielik rakendumine võtmetähtsusega. Lisaks on vajalik **rakendada täiendavaid meetmeid doktorantide arvu suurendamiseks ja õpingute edukaks lõpetamiseks**. Doktorite kiiremaks lõpetamiseks on vajalik jätkuvalt toetada doktorikoolide ja teaduse tippkeskuste tegevust.

Riikliku koolitustellimuse raames eraldatav eelarve ei kata täna reaalseid õppekoha kulusid doktoriõppes. Seetõttu on oluline **õppekohamaksumuse ülevaatamine, pöörates suuremat tähelepanu hariduse tulemuslikkusele ja riikliku koolitustellimuse efektiivsusele**. Teisalt on vajalik **tagada, et riiklik koolitustellimus oleks suunatud valdkondadesse, mis on Eesti majandusele võtmetähtsusega** ning kus tippspetsialistide vajadus on olemas. Rohkem tuleks panustada neisse valdkondadesse, kus on juba näha konkurentsivõimelisi tulemusi ning mis on olulised kõrgemat lisandväärtust loova ja teadmismahuka majanduse arenguks.

Edasiarendamist vajab teadustööde juhendamise korraldus ülikoolides ning võimekate juhendajate arvu suurendamine. Üheks potentsiaalseks juhendajate kasvulavaks võiks olla välisõppejõudude osalusel Eestis loodavad uurimiserühmad, mis koondaksid olemasolevaid kompetentse. Samuti on oluline **soodustada õppejõudude mobiilsust Eesti siseselt erinevate kõrgkoolide vahel ning lühiajaliselt väliskõrgkoolide juures**. Oluline on väärtustada efektiivset juhendamist, kus juhendaja toetaks doktorandi lõpetamist ning oleks motiveeritud kvaliteetseks juhendamistööks tunnustuse ja karjääri kaudu.

11. Transpordi, IKT ja teiste riigi poolt pakutavate ettevõtlust toetava taristu ja institutsioonide viimine rahvusvahelisele tasemele.

Eesti asukoha ja asustuse paiknemise tõttu on **konkurentsivõimelisel tasemel ühendusvõimalused nii piiriüleselt kui siseriiklikult** elu- ja ettevõtluskeskkonna jaoks väga olulised. Kohaliku tootmise ja teenuste arendamisel ei peaks avalike teenuste kättesaadavus hästtöötava transpordi ja infovahetuse infrastruktuuri puhul asukoha eripäradest sõltuma. Tööjõu areaalidest ja liikumissuundadest lähtuvalt vajavad eraldi tähelepanu erinevate **transpordiliikide omavaheline parem koostoime ja ühenduskohad**. Vajalik on ühistranspordi kasutajamugavuse tagamiseks sõiduplaanide ühtlustamine, aga ka vastava infrastruktuuri rajamine, mis võimaldab nii reisijate kui kaupade liikumist ühelt transpordiliigilt teisele ning pikemas perspektiivis **integreeritud kavandamine transpordiliikide alternatiivide vahel valimiseks**. Üheks väljundiks saab olema EL uue finantsperspektiivi rahakasutuse planeerimine, mille puhul tuleb eelistada „alt-üles“ konkureerimisele tugevamat suunamist valitsuse tasandilt.

Rahvusvahelises võrdluses on Eesti jaoks transpordi infrastruktuuri, eriti piiriüleste ühenduste tase olnud suhteliselt nõrk eelkõige kallite investeeringute ja majandusliku mittetasuvuse tõttu, mis tuleneb hõredast asustusest ja potentsiaalse kasutajate vähesusest. Samadel põhjustel ei ole ka kaasaegsel tasemel IKT infrastruktuuri väljaarendamine kogu riiki katvana ilma riigipoolse toetuseta võimalik. Eesti kui ettevõtlus-, teadus-, kultuuri- või hariduskeskkonna arengu ja rahvusvahelistumise jaoks on aga tegemist oluliste eelduste ja pudelikaeltega. Seetõttu on oluline **pöörata enim tähelepanu rahvusvahelistele ühendustele, iseäranis lennuühendustele ja piiriületavatele raudteedele ja maanteedele**. Tasakaalustatud regionaalse arengu huvides tuleb lisaks rahvusvahelistele maanteedele jätkata riigi kõrvalmaanteed tolmuva kätte alla viimist, teha ettevalmistusi **ühistranspordisüsteemide ühendamiseks** ning jätkata kiire ja **kvaliteetse internetiühenduse** väljaehitamist.

Selleks jätkatakse investeeringuid lennujaama raja pikendamisse, terminali laiendamisse ja seadmete kvaliteeti, kaasajastatakse teedehitusnõuded ja tõstetakse investeeringutega eri transpordiliikide ühenduskohtade turvalisust ja mugavust. Samuti jätkub mastaapne projekt Eesti lairibaühendustega katmiseks.

Peamised aasta jooksul läbi viidavad reformid (laiendatud euroala pakti kohustused):

1) Start-up programmi käivitamine uuenduslike ettevõtete sünni toetamiseks.

Reformi eesmärgiks on vastavalt euroala pakti eesmärkidele tööjõu maksustamise vähendamine. Alates 2015. aastast vähendatakse tulumaksuseaduses kehtestatud maksumäära ühe protsendipunkti võrra 20%ni.

KESKKONNASÕBRALIK MAJANDUS JA ENERGEETIKA

Keskkonnasõbraliku majanduse valdkond hõlmab endas Eesti energeetikasektori arendamise, erinevate sektorite energiasäästu ning majanduse üldise ressursisäästlikkuse eesmärged.

EESTI 2020 EESMÄRGID

2020. aastaks seatakse järgmised eesmärgid:

Kasvuhoonegaaside heitkoguste piirmäär võrreldes 2005. aasta tasemega⁷		
2005 tase	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
6227 tuhat tonni	6356 tuhat tonni	6912 tuhat tonni (+11% võrreldes 2005)

* Tänapäevase heitkoguste tase ehk eesmärgi täitmise reaalne lähtepunkt on hinnanguliselt 5690 tuhat tonni (2008-2010 heitkoguste keskmine tase)

Eestis on viimastel kümnenditel kasvuhoonegaaside (KHG) heitkoguseid märkimisväärselt vähendatud. Kui 1990. aastal oli KHG arvestuslik heitkogus väljendatuna süsinikdioksiidi ekvivalendina ligikaudu 41053 tuhat tonni, siis 2009. aastal oli heitmeid 16836 tuhat tonni (v.a LULUCF⁸ sektor), mis tähendab ligikaudu 60%-list vähenemist.

EL on võtnud eesmärgiks aastaks 2020 vähendada heitkoguseid 20% võrra 1990. aasta heitkoguste tasemega võrreldes. Heitkoguste vähenemine saavutatakse kahe mehhanismi kombineerimise abil, milleks on EL heitkoguste kauplemissüsteem ja riiklikud kohustused kauplemissüsteemi väliste sektoritele. Alates 2013. aastast käivitub EL heitkogustega kauplemise süsteem uutel ja ühtsetel alustel ning peamiseks lubatud heitkoguste ühikute jagamise vahendiks muutuvad oksjonid, vaid teatud tingimustel jagatakse osa ühikuid tasuta. EL on võtnud eesmärgiks kasvuhoonegaaside heitkoguste kauplemissüsteemi kaudu vähendada heitkoguseid 21% võrreldes 2005. aasta heitkoguste tasemega. Riiklikud eesmärgid on seatud kauplemissüsteemi mitte kuuluvatele sektoritele (hooned, transport, põllumajandus, jäätmed jm), kus Eesti heitkogused ei tohi aastaks 2020 suureneeda enam kui 11% võrreldes 2005. a tasemega. Riiklikud eesmärgid ja EL kauplemissüsteemi eesmärgid kokku peavad aastaks 2020 tagama EL heitkoguste 20%-lise vähenemise võrreldes 1990. aasta tasemega.

Taastuvenergia osakaalu tõstmine 25%-ni energia lõpptarbimisest		
Praegune tase 2009	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
19,5%	23,6%	25%

Eesti eesmärk on suurendada taastuvenergia osakaalu energia lõpptarbimises 25%-ni aastaks 2020, mis eeldab muutusi kõikides sektorites. Taastuvenergia osakaal suureneb tõenäoliselt enim tuuleenergia kasvava tootmise läbi, samuti panustab eesmärgi täitmisesse puidu kasutus. 2007. aastal vastu võetud elektrituru seaduse muudatusega kehtestati Eestis toetuskeem taastuvenergia tootmiseks, mis on viimastel aastatel taastuvelektri osakaalu jõudsasti suurendanud. Toetusmeetme jätkamisel võib öelda, et Eestile seatud eesmärk on saavutatav ning on tõenäoline, et potentsiaali jätkub ka kõrgema eesmärgi saavutamiseks.

⁷ Eesmärk kohaldub EL heitkoguste kauplemissüsteemi väliste sektoritele.

⁸ Maakasutus, maakasutuse muutmine ja metsandus

Energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel		
2010 tase⁹	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
2866 ktoe	2938-2986 5toe (prgnoos - 4%)	2866 Mtoe (prognoos-11%)

Energiatarbe pikaajalisel prognoosimisel lähtub Eesti SKP muutustest ning sektoripõhistest arengutest, mille tulemusena eeldatakse, et energia lõpptarbimine on 2015. aastal ligikaudu 2962 ktoe ja 2020. aastal ligikaudu 3248 ktoe. Seda arvestades on Eesti seadnud eesmärgiks energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel (ligikaudu 2866 ktoe) ehk energia lõpptarbimise vähendamine ligikaudu 11% võrreldes 2020. aastaks prognoositud tasemega. Lähtuvalt sellest ei tohiks energia lõpptarbimine 2015. aastal samuti praegust tarbimist märkimisväärselt ületada ning jääma vahemikku 2938-2986 ktoe (see on ligikaudu 4% madalam kui 2015. aasta prognoositud tase).

Energia lõpptarbimise hoidmine 2010. aasta tasemel eeldab energiatarbe piiramist, energiaefektiivsuse suurendamist ning taastuvenergia lahenduste väljatöötamist kõikides sektorites.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

12. Energeetika pikaajaliste struktuursete muutuste elluviimine kooskõlas Eesti energiajulgeoleku ja energiasäästu eesmärkidega.

Üha enam kujuneb riigi konkurentsivõimet mõjutavaks faktoriks keskkonnasäästliku ja tõhusa energiaspektori olemasolu. Rahvusvahelise kliimapoliitikaga sammu pidamisel ja majanduse energiamahukuse vähendamisel on seega oluline tagada EL energia siseturu toimimine ja viia ellu 2009. aastal vastu võetud energiamajanduse riikliku arengukava eesmärgid. Kõige suuremad väljakutsed peituvad elektrisektoris, kus täna toodetakse üle 90% elektrienergiast toodetakse põlevkivist. Lähikümnendi oluline märksõna on energiaallikate mitmekesistamine, sest aastaks 2020. peab olema saavutatud olukord, kus ühegi energiaallika osakaal ei ületa energiabilansis 50%. See hõlmab nii elektri- ja soojuse koostootmise laiendamist, põlevkivijaamade rekonstrueerimist kui tuuleenergia osakaalu suurendamist. Samuti on vajalik otsustada, kas Eesti elektritootmise portfelli kuulub tulevikus tuumaenergia.

Energiaallikate mitmekesistamise ja energiajulgeoleku seisukohast on oluline piisavate energiaühenduste rajamine ning kohalike energiaallikate baasil elektritootmise võimaluse säilitamine. Eesti ja teiste EL liikmesriikide elektritootjatele tuleb kindlustada võrdsed konkurentsitingimused võrreldes mitte-EEA riikide tootjatega.

2010. aastal avanes Eesti elektriturg 30% ulatuses ning täielik avanemine toimub alates 1. jaanuarist 2013. Kui täna on Eesti elektriturg väga kontsentreeritud peamiselt ühele elektritootjale, siis turu avanemine toob kaasa elektritootjate arvu suurenemise ning elektrihinna muutused. Ühelt poolt suureneb turu avanemisega konkurents, mis peaks tagama parema teenuse lõpptarbijale. Samas tuleb riigil vabaturule üleminekul tagada võimalikult korrektne protseduuriline pool ning turu edukas toimimine.

Kehtiv energiamajanduse arengukava määratleb energiaspektori arengusuunad ja meetmed, mis peaksid viima riigis kokkulepitud eesmärkide saavutamiseni. Arengukava eesmärkide

⁹ Esialgne Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi prognoos

pikaajalisuse taustal on oluline uute arengute pidev analüüs ja hindamine pikaajaliste sihtide kontekstis. Lähiaastate olulisteks märksõnadeks on elektrituru avanemine 100% ulatuses, üle-Euroopalise kasvuhoonegaaside heitkoguste turu käivitumine, samuti siseriikliku taastuenergia toetuskeemi toimimise mõjuanalüüs.

13. Majanduse üldise ressursimahukuse sh energiamahukuse vähendamine energiaeefektiivsuse tõstmise kaudu.

ENERGIASÄÄST

Riigi konkurentsivõimet üha enam mõjutavaks teguriks on majanduse energiamahukus ning erinevate sektorite võime saavutada energiasäästu läbi uute tehnoloogiate ja lahenduste kasutuselevõtu. Parema konkurentsivõime kui Euroopa Liidus võetud kohustuste valguses on valitsuse eesmärgiks energia lõpptarbimise hoidmine 2010. aasta tasemel.

Energiasäästu on Eestis edendatud pea kõikides valdkondades, kuid rõhuasetused ja meetmete iseloom on olnud väga erinevad. Energiasäästu toetused on olnud väga tugevalt suunatud kodumajapidamistele läbi erinevate hoonete energiatõhusust suurendavate meetmete. Investeeritud on avalike hoonete energiasäästu edendamisesse. Transpordi energiakasutuse suunamise peamine hoob on olnud aktsiisimaksud, viimase 15 aasta jooksul on kütuseaktsiisi tõstetud kümnel korral. Tänapäevane energia lõpptarbimise tase sektorites ja prognoos järgmiseks kümneks aastaks näitab, et suurim kasv ja ka sektoraalsete meetmete vajadus saab olema tööstuses, kodumajapidamistes ja transpordis.

Lähiaastatel tuleb tähelepanu pöörata elektri, mootorikütuste ja muude kütuste kokkuhoiule kodumajapidamistes. Jätkata tuleb korterelamute energiasäästu investeeringuid ning laiendada riigipoolseid meetmeid ka eramajade energiasäästu edendamiseks. Tööstuses on täna hinnanguliselt 30%-line soojuse ja 10%-line elektri kokkuhoiu potentsiaal, mille saavutamine eeldab nii tehnoloogia uuendamist kui teadlikkuse kasvu. Transpordi energiakasutust tuleb ohjata läbi kolme tegutsemisviisi - transpordivajaduse vähendamine, ühistranspordi kasutuse suurendamine ja sõidukite ökonoomsuse suurendamine. Eraldi tuleb käsitleda ka avaliku sektori energiatarvet, kuivõrd avaliku sektori käitumine peab andma eeskujuna ülejäänud sektoritele. Horisontaalselt kõikide sektorite energiasäästule aitab kaasa intelligentse elektrivõrgu arendamise kaudu elektritarbimise juhtimise võimekuste tõstmine Eestis.

Eeltoodu valguses kujunevad olulisemateks meetmeteks hoonete energiatõhususe nõuete senisest rangemaks muutmine, investeeringud korterelamute, eramute ja tööstuse energiasäästu ning erinevad transpordi energiakasutust piiravad tegevused.

RESSURSIÄÄST

Eesti valitsus on viimastel aastatel ellu viinud nn ökoloogilist maksureformi, mille eesmärk on keskkonnamaksude suurendamine ja tööjõumaksude vähendamine. Sama suunda tuleb jätkata ka edaspidi, võttes arvesse erinevate sektorite kohanismisvõimalusi keskkonnasäästliku majanduse vajadustega. Eestis on hästi toimiv keskkonnatasude süsteem, mis üldjoontes on välja kujunenud, kuid detailides areneb pidevalt. Toimib ka saastetasude asendamise süsteem saasteheidet vähendavate investeeringute korral. Samas ei ole terviklikke keskkonnakaitse eesmärgi täna veel saavutatud, mistõttu vajab lähiaastatel tähelepanu keskkonnatasude mõjuhindamise pool ning keskkonnatasude järelevalve tõhusus.

Ressursisäästliku majanduse oluliseks eelduseks on riigi eeskuju käitumis- ja tarbimismustrite seadmisel, mistõttu tuleb välja rõhku panna keskkonnahoidlike riigihangete edendamisele. Oluline on eelisarendada taastuvate loodusvarade kasutamist taastumatute asemel. Põllu- ja metsamajandusliku maa kättesaadavus loob Eestis eeldused biomajanduse arendamiseks, millest investeeringute toel võib kujuneda Eestile oluline majandusharu. Vastav teadus- ja arendustegevus peaks otsima lahendusi, kuidas Eestis olemasolevat biomassi vääridada ehk toota sellest võimalikult suure väärtusega tooteid.

Ressursisäästu edendavad olulisemad tegevused saavad olema keskkonnatasude mõjuhindamise tugevdamine ning tähelepanu pööramine biomajanduse arenguvõimalustele. Analüüsi vajab biogaasi potentsiaal eelpool toodud eesmärkide täitmiseks.

JÄTKUSUUTLIK JA KOHANDUV RIIK

Valdkond jätkusuutlik ja kohanduv riik hõlmab endas valitsuse tegevusi, mis on suunatud makromajandusliku stabiilsuse suurendamisele ning majanduskeskkonna üldiselt soodsa keskkonna loomisele, see tähendab peamiselt maksu- ja eelarvepoliitikat ning lisaks valitsussektori enda arendamisega seotud tegevusi.

EESTI 2020 EESMÄRGID

Avaliku sektori võlatase suhtena SKP-st püsib madal		
Praegune tase 2010	Eesti eesmärk 2015	Eesti eesmärk 2020
6,6%	5,4%	-

Viimase 15 aasta jooksul on valitsemissektori võlatase olnud madal, jäädes 4-7% vahemikku. Konsolideeritud võlatase oli 2010. aasta lõpus 951 miljonit eurot, vähenedes varasema aastaga võrreldes 4%. Intressikulude tasumiseks kulus raha ligi kaks korda vähem kui 2009. Järgnevate aastate jooksul on oodata survet võla absoluutsummade mõningaseks kasvuks, samas võlatase protsendina SKPst väheneb.

VALITSUSE POLIITIKA PÕHISUUNAD

14. Aastaks 2014 ülejäägiga valitsussektori eelarvepositsioonini jõudmine ja selle säilitamine pikas perspektiivis

Valitsuse jaoks on ülejäägiga eelarvepositsioon peamine viis valmistuda pikemas perspektiivis **demograafilistest arengutest tulenevaks negatiivseks surveks eelarvele**. Ülejääk võimaldab seni kogutud ja majanduskriisi ajal kasutusele võetud riigi likviidsete finantsvahendite taastamise keskpikas perspektiivis ja tekitab puhvri majanduse võimalikeks tagasilöökideks tulevikus. Samuti kindlustub seeläbi tugeva rahanduspoliitikaga Eesti riigi maine ning tõuseb usaldusväärsus välisinvestorite silmis. Kasvu stimuleeriva ärikeskkonna üheks komponendiks on mõõdukas maksukoormus, jätmaks erainvestorite käsutusse piisavalt raha. Mõõdukas **maksukoormus eeldab valitsussektori tulude ja kulude tasakaalu** keskpikas ja pikas ettevaates.

Nagu kõik ELi liikmesriigid peab ka Eesti oma eelarvepoliitikat ellu viies arvestama sellega, et tegutseme ühises majandus- ja rahaliidus ning täitma endale võetud kohustusi (Euroopa Liidu asutamislepingust ning stabiilsuse ja kasvu paktist tulenevate nõuete järgimine, Euroopa poolaastast tulenevad protsessid). Eesti jaoks on tähtis meetmete järgimine, mis aitavad liikmesriikidel oma eelarveid otsustavalt korrastada koos uue ja rangema ennetava režiimi kehtestamisega, vähendada avaliku sektori võlga ja seeläbi kriisijärgselt tõsta kogu euroala usaldusväärust. Kriis on näidanud, et euroalal peab olema turvavõrgustik raskesse olukorda sattunud riikide toetamiseks, seetõttu tuleb anda solidaarselt teiste euroala riikidega oma panus nii praegusesse ajutisse fondi (EFSF) kui ka alalise mehhanismi (ESM).

Valitsus võtab eesmärgiks riigieelarve struktuurse tasakaalu saavutamise hiljemalt aastaks 2014 ning seejärel majanduse tsüklitega arvestades ülejäägiga riigieelarvete koostamine keskmises ja pikas perspektiivis.

15. Avaliku sektori sotsiaalkulutuste jätkusuutlikkuse parandamine tööelise elanikkonna vähenemise ja vanemaaliste osakaalu suurenemise tingimustes, kindlustades seejuures tulemuslik tervishoid ning hästi sihistatud ja tulemuslik sotsiaalpoliitika (sh vajalikud tugiteenused).

Eestis, nagu ka teistes arenenud riikides on väljakutseks tänaste **avaliku sektori sotsiaalkulutuste pikaajaline finantseerimisvõimekuse tagamine**. Seda muudavad keerulisemaks demograafilised muutused, ehk tööeliste inimeste arvu vähenemine ja pensioniealiste arvu kasv.

2011. aasta suvel valmib Rahandusministeeriumi eestvedamisel **sotsiaalkindlustussüsteemi jätkusuutliku rahastamise uuring**. Valmiv analüüs annab põhjaliku hinnangu riiklike sotsiaalkindlustusskeemide, eelkõige ravikindlustuse, pensionikindlustuse ja töötuskindlustuse tänase rahastamise jätkusuutlikkusele ning rahastamise võimalike alternatiivide otstarbekuse ja efektiivsuse kohta.

Muidu töövõimelisi ja hea väljaõppega inimesi tööturul aktiivsena hoida ning ressursse teiste sotsiaalteenuste osutamiseks suunata aitaks **eripensionide süsteemi ülevaatamine ja soodustingimustel vanaduspensionide vähendamine või kaotamine**. Samuti jätkatakse 2009. aasta lõpus otsustatud üldise pensioniea reformiga tõstes seda alates 2017. aastast kolme kuu võrra aastas, jõudes 65 eluaastani 2026. aastal. Liikumine suuremale vajaduspõhisusele tähendab ka avaliku ja erasektori töötajate vahel kehtivate erisuste kaotamist. Selleks viiakse **avaliku teenistuse seadus sarnastele alustele töölepingu seadusega**.

16. Konkurentsivõimet toetava eelarvepoliitikaga (kõrge tootlike kulude tase, eelarve paindlikkuse suurendamine, avaliku sektori palgakulude ohjamine) jätkamine.

Eesti viimaste aastate kõrget **tootlike kulutuste (investeeringud, hariduskulud, TA kulud, jne) taset valitsussektori eelarvetes tuleks hoida ja vajadusel suurendada**, sest need kulutused loovad uusi eeldusi majanduskasvuks ja suuremateks maksumuludeks. Eelarvete koostamisel jälgitakse tootlike kulude vastavaid osakaalusid, näiteks investeeringute või hariduskulutuste osatähtsust ning kaalutakse lagede kehtestamist tegevuskuludele. Neid eesmärke võetakse arvesse ka järgmise EL eelarveraamistiku (2014-2020) läbirääkimistel.

Samas võimaldab väiksem fikseeritud ja tuludest sõltuvate kulude osakaal valitsussektori eelarves paindlikumalt reageerida majanduses ja ühiskonnas aset leidvatele muudatustele ning tagada valdkonnapoliitikate rahastamise vastavalt vajadusele. Keskpikas perspektiivis aitab **tootlikkuse kasvuga kooskõlas olev avaliku sektori palgakulude kasv** kindlustada Eesti konkurentsivõimet. Tootlikkuse kasvust kiirem palgakasv nõrgestab pikemal perioodil ettevõtete konkurentsivõimet, suurendab sisemaiseid inflatsioonisurveid ja tähendab omakorda suuremat survet valitsussektori kulutustele läbi palkadega seotud siirete.

17. Töötamise ja kasumi teenimise maksude vähendamisega ning tarbimise ja keskkonna koormamise maksude suurendamisega jätkamine.

Töötasu ja kasumi suurem maksustamine pärsib majanduskasvu rohkem kui samas mahus tarbimise ja keskkonnakasutuse maksustamine. Seepärast tuleks maksustamise valdkonnas **toetada igal tasandil suunda tööjõumaksustamiselt (otsestelt maksudelt) tarbimise ja ressursikasutuse maksustamisele (kaudsetele maksudele)**. Samuti on ettevõtlust soosiv

maksukeskkond geograafilise asukoha ja riigi maine kõrval üks olulisemaid tegureid, mis aitab otsesid välisinvesteeringuid riiki meelitada. Soodsad maksud määravad investeerimisotsused juhul kui muud eeldused (baasinfrastruktuur, haridus, julgeolek) on teiste riikidega võrreldavalt tagatud. Seepärast kehtestatakse ühe meetmena sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osale lagi.

Tööd tuleb jätkata EL siseturu toimimist oluliselt mõjutavate kaudsete **maksude harmoneerimise ja erandite kaotamisega EL-is**. Otsesed maksud ja maksusüsteemid (määrad) peegeldavad iga riigi spetsiifilisi ja unikaalseid ühiskondlikke ja poliitilisi valikuid, seetõttu peab selles osas säilima liikmesriikide valikuvabaduse põhimõte.

Eesti peab toetama 28nda süsteemina kavandatavat ettevõtete ühtset konsolideeritud tulumaksubaasi eeldusel, et see lihtsustab ettevõtluskeskkonna toimimist ja et sealjuures on võimalik säilitada meie praeguse ettevõtte tulumaksusüsteemi põhimõtted. Lihtsus, läbipaistvus, madalad halduskulud on Eestile võtmetähtsusega ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime hoidmisel ja tõstmisel.

18. Makromajanduslike tasakaalustamatuste vältimine

Majanduspoliitika lähiaastate väljakutsed on seotud institutsionaalse raamistiku tugevdamisega, mis võimaldaks paremini **ohjata tasakaalustamatusi ning vältida nende taastekke võimalusi**. Samuti on oluline tagada ettevõtluskeskkonna ja tööturu parem toimimine, mille abil suurendada majanduse pikaajalisi kasvuväljavaateid.

2005-2007 aastal majanduse ülekuumenemise põhjustanud tegurite mõju on praeguseks ammendunud ning majanduskasvu juhivad teised mõjurid (välisnõudlus ja konkurentsivõime suurenemine), mistõttu sarnase sisenõudluse buumi teke on lähiaastatel ebatõenäoline. Samas tuleb endiselt olla valmis majanduse tasakaalustamatuste tekkimisel nende vähendamiseks.

Sellega seonduvalt on plaanis algatada mitmeid reforme, mida käesolev strateegia ka eelnevalt on kajastanud näiteks **avaliku sektori reform** palgakasvu pidurdamiseks, **tööjõu maksukoormuse vähendamine**, **eri- ja soodustingimustele pensionide reform** ja konkreetsematest meetmetest **eluasemelaenu intresside** arvelt saadava tulumaksutagastuse vähendamine. Samuti on oluline juba paaril viimasel aastal läbiviidud tööturu reformide mõju jätkuv avaldumine.

Peamised aasta jooksul läbi viidavad reformid (laiendatud euroala pakti kohustused):

1) Tulumaksusoodustuse ülempiiri langetamine 1920 euroni.

Reformi eesmärgiks on parandada riigirahanduse jätkusuutlikkust ja vähendada majanduse tasakaalustamatuse riske tulevikus, sh läbi eluasemelaenu intresside maksutagastuse mõju kinnisvarahindadele ja inflatsioonile. Kehtivaks tulumaksusoodustuse ülempiiriks on 3195 eurot.

2) Eripensionide reformi esimese etapi läbiviimine.

Reformi läbiviimiseks töötatakse käesoleval aastal välja reformi põhimõtted ja ajakava ning tehakse eripensione kehtestavate seaduste esimese etapi muudatused. Reform vähendab pikaajalist survet riigi rahanduse jätkusuutlikkusele.

3) Avaliku teenistuse hüvede reform ja palgasüsteemi läbipaistvuse suurendamine.
Selleks uuendatakse avaliku teenistuse seadust. Uuendatud seadus vähendab avaliku teenistuse hüvesid ning korrastab avaliku teenistuse palgasüsteemi, muutes seda paindlikumaks ja läbipaistvamaks. Lisaks on seaduse eesmärgiks suurendada avaliku teenistuse paindlikkust ja tegutsemise efektiivsust.

4) Eelarve tasakaalu saavutamine 2013. aastal ja ülejäägi saavutamine 2014. aastal.
Eesmärk kiidetakse heaks Eesti Stabiilsusprogrammis ning sellega arvestatakse iga-aastaste riigieelarvete koostamisel.

5) Avaliku sektori eelarvetasakaalu nõude sisseviimine riigieelarve baasseadusesse.
Reformi läbiviimiseks muudetakse riigieelarve koostamise aluseks olevat seadust ning sellega seonduvaid seadusi.